

Maja Dacar

***Analiza reprezentacij kulture v časopisu Večer
za obdobji na koncu osemdesetih in
na začetku devetdesetih let
preteklega stoletja***

Povzetek:

V članku so obravnavane reprezentacije kulture v časopisu *Večer* oziroma mehanizmi, ki kot odsev določenih mentalitet te reprezentacije omogočajo. Reprezentacije kulture v *Večeru* so opazovane na diahronem nivoju. V raziskavo je zajeto obdobje od konca osemdesetih let (leti 1987 in 1988) do začetka devetdesetih let (leti 1990 in 1991). Ključno vprašanje je, ali je za to obdobje, ki je zaznamovano s prelomnim dogodkom osamosvojitve Slovenije, značilna kontinuiteta ali diskontinuiteta na kulturnem področju. V interpretativni sklop podatkovne baze iz *Večera* bi se med drugim lahko umestila model kulturnopolitičnega programa, ki ga je v osemdesetih letih razvijala slovenska kulturna politika, in model prekrivanja zgodovinskih časov, ki ga je razvil Michel Vovelle.

Ključne besede: družbene reprezentacije, mentalitete, kultura, kulturna politika, mediji, uporabniki

Abstract:

This article focus upon representations of culture in the daily newspaper *Večer*, respectively upon mechanisms which enable it. The representations of culture are observed on diachronic level: the paper consider the period from the end of the eighties till the beginning of the nineties. The paper deals with the issue of continuity or discontinuity in the field of culture during this critical period of time, a period of transition between communist rule and democratic government. The right approach to the complex problem of mentalities must take into account the prepositions of the model of cultural political programm, developed by Slovenian cultural politics in the eighties and of the model of multiplied and overlapping historical times, developed by Michel Vovelle.

Key words: social representations, mentalities, culture, cultural politics, media, consumers

Uvod

V članku na kratko podajam raziskavo reprezentacij kulture v časopisu *Večer*, ki sem jo opravila v okviru ciljnega raziskovalnega projekta (CRP) z naslovom *Reprezentacije kulture v slovenskih medijih (2000–2002)*. Raziskava je zajela sondažne vzorce (iz vsakega izmed obravnavanih letnikov v celoti meseca februar in september) iz obdobja na koncu osemdesetih (leti 1987 in 1988) in na začetku devetdesetih (leti 1990 in 1991) let 20. stoletja. Osredotočena je bila predvsem na mehanizme, ki reprezentacije kulture pravzaprav omogočajo in ki delujejo na vsebinskem in formalnem nivoju. Najprej bom predstavila elemente zbirnih kategorij in poskusila opredeliti nekaj osnovnih pojmov, s pomočjo katerih sem analizirala reprezentacije kulture v omenjenem dnevniku.

Elementi, opazovani na vsebinskem nivoju, so zvrst umetnosti, tip dogodka, provenienca dogodka, provenienca akterjev, spol primarnih akterjev, prisotnost sekundarnih akterjev in nominalna reprezentacija vseh fizičnih oseb znotraj posameznega prispevka o kulturi¹ v *Večeru*. Elementi, opazovani na formalnem nivoju, so stran, na kateri je bil objavljen prispevek, velikost prispevka (v cm², preračunanih v odstotke, glede na celotno stran), velikost naslova prispevka, prisotnost slikovnega gradiva in tip objave prispevka. Kombinirani, vsebinsko-formalni mehanizmi reprezentacij so opazovani na treh tematskih straneh časopisa *Večer*, kjer so običajno predstavljeni prispevki o kulturi: *Kultura in izobraževanje*, *Knjižni razgledi* in *Kultura v soboto*.

Reprezentacije kulture v *Večeru* so obravnavane na kratkem diahronem nivoju.² Osnovno vprašanje, ki se zastavlja, je, ali so za obdobje med letoma 1987 in 1991 vzporedno s političnimi in gospodarskimi spremembami, ki so spremljale osamosvojitve Slovenije, značilne tudi spremembe na kulturnem področju, natančneje, v mehanizmih reprezentacij kulture, ki jih lahko imamo za odsev določenih mentalitet.

Iz podatkov, dokumentiranih v tabelah 1–15, je mogoče razbrati, da v vseh štirih letih ni bilo večjih sprememb v reprezentacijah kulture v *Večeru*. Dejansko se izkaže, da so mehanizmi reprezentacij med drugim odsev modela kulturnopolitičnega programa iz osemdesetih let, ki ga po osamosvojitvi skuša ohranjati slovenska kulturna politika, pa naj to počne zavestno ali ne. Na osnovi te ugotovitve je razvidna in tudi lažje razumljiva vloga medijev v sodobni družbi kot posrednikov že izoblikovanih ideoloških modelov reprezentacij. Hkrati je takšno stanje mogoče povezati z modelom prekrivanja

¹ Za osnovno zbirno enoto smo vzeli *prispevek*, ki označuje en članek, se pravi, sklenjen tekst oz. zapis o kulturi v časopisu *Večer*. Prispevek je lahko krajši ali daljši, lahko je avtoriziran ali neavtoriziran oz. naslovljen ali tudi nenastavljen.

² Na tem mestu je moja analiza le sumarna in predstavlja šele začetek raziskovalnega dela. V magistrski nameravam diahrono raven razširiti na primerjavo omenjenih reprezentacij kulture z reprezentacijami kulture pred dobrim stoletjem.

zgodovinskih časov, ki predvideva več različno hitro premikajočih se zgodovinski časov, čas ekonomske zgodovine, čas družbene zgodovine in najpočasnejšega med njimi, čas zgodovine mentalnih struktur.³

Glede na to, da koncept mentalitete vključuje vse tiste mentalne realnosti v dolgem trajanju, ki so na eni strani neformulirane, na videz »brez pomena«, in ki po drugi strani vodijo k nivoju nezavedne motivacije oziroma so povezane s skupkom reprezentacij in s skupkom praks in oblik vedenja, je vsebina sestavka povezana predvsem s kompleksno problematiko vloge skupkov reprezentacij v sodobni družbi, čeprav tudi problematika vloge skupkov praks in oblik vedenja ni povsem izključena iz obravnave.⁴ Pri tem je treba poudariti, da kompleksnost problematike družbene vloge skupkov reprezentacij vzpostavlja že sam razvoj bogate terminologije v disciplinah, ki se s to problematiko ukvarjajo. V sociologiji in socialni antropologiji so se od Émila Durkheima naprej v kontekstu preučevanja neevropskih kultur uporabljali izrazi »kolektivne reprezentacije«, »načini mišljenja« ali »kognitivni sistemi«, termin »mentaliteta« pa je leta 1922 vpeljal Lucien Lévy-Bruhl.⁵ Prav tako v dvajsetih letih dvajsetega stoletja je v t. i. »sociologiji znanja« Karl Mannheim pisal o »svetovnih nazorih«, »miselnih navadah« ali »stilih mišljenja«. Zgodovinarji, od Luciena Febvra in Marca Blocha, ustanovitelja Analov (francoske revije *Annales E. S. C.*, ki izhaja od leta 1929), do Georgesa Lefebvra, zgodovinarja francoske revolucije, so razvijali strokovno izrazje in s tem pojmovni ter konceptni aparat, ki je vključeval termine in koncepte, kot so »zgodovinska psihologija«, »kolektivne mentalitete« in »mentalna orodja«, med drugim tudi že omenjene »kolektivne reprezentacije«. Kasneje se je, zlasti med zgodovinarji, povezanimi z Anali, kot sta npr. Jacques Le Goff in Roger Chartier, vse bolj uveljavljala tendenca po nadomestitvi termina »mentalitete« z izrazom »reprezentacije« ali »kolektivni imaginarij«. Vzporedno s terminološkim razvojem so se dogajale tudi konceptne spremembe.⁷ Ves čas pa so se zgodovinarji reprezentacij ukvarjali z zgodovino vsakdanjega mišljenja in identičnimi temeljnimi problemi: v sklop osnovne problematike so sodila vprašanja o delovanju kolektivnih,

³ M. Vovelle. *Ideologies and Mentalities*. Polity Press, Cambridge 1990, str. 122, 141. In: F. Braudel. *Strukture vsakdanjega življenja: mogoče in nemogoče. Materialna civilizacija, ekonomija in kapitalizem, XV.–XVIII. stoletje*. Studia humanitatis, Ljubljana 1988.

⁴ M. Vovelle. *Ideologies and Mentalities*. Polity Press, Cambridge 1990, str. 8.

⁵ Glej tudi članek Jacquesa Le Goffa, »Mentalitete. Dvourni zgodovina«. V: *Monitor ISH*, letn. III, št. 1–2, str. 173–185.

⁶ P. Burke. *Varieties of Cultural History*. Polity Press, Cambridge 1997, str. 163–165 in 181–182.

⁷ Ukvarjanje z zgodovino mentalitet je bilo sestavni del epistemoloških novosti v historiografiji, med katere sodita tudi nova opredelitev same zgodovinske vede kot zgodovine sedanjosti in nova opredelitev zgodovinskega časa, ki identificira posebne zgodovinske čase različnih družbenih skupin in upošteva različna gibanja časa in podobe časa na posameznih socialnih področjih. Glej D. B. Rotar. »Alberto Tenenti in nova zgodovina« (spremna beseda). V: A. Tenenti. *Občutje smrti in ljubezen do življenja v renesansi*. Studia humanitatis, Ljubljana 1987, str. 515, 516.

nezavednih verovanj oziroma percepcij – gre za vprašanja o tem, kaj ljudje mislijo in na kakšen način.⁸ Od osemdesetih let 20. stoletja dalje se je v zgodovinarstvu in sorodnih disciplinah reaktualiziral koncept *kolektivne memorije*.⁹ V francoskem, pa tudi v italijanskem in anglosaškem zgodovinarstvu si sodobni avtorji teren preučevanja načinov spominjanja in memorije delijo z antropologi, sociologi, literarnimi zgodovinarji in drugimi preučevalci preteklosti ter načinov prenosa podatkov iz preteklosti v sedanjost.¹⁰ V anglosaški produkciji je bilo sprva več prostora namenjenega tehnikam zapominjanja skozi čas, v zadnjem času pa tudi družbeni razsežnosti memorije. Po temeljni predpostavki teorije memorije lahko zgodovinarji identificirajo le tiste memorije, ki so se prek posameznih in posameznikovih spominov ali kontinuirane serije spominov določene skupnosti materializirale v reprezentacijah oziroma podobah. S samo prepoznavo le-teh pa še ni samodejno omogočen vpogled v mišljenje ljudi iz preteklih zgodovinskih obdobj. Zgodovinarji, ki na tem mestu naletijo na neprehodno oviro, pravzaprav lahko preučujejo le različnost načinov reprezentiranosti določenih podob skozi čas. Podobe memorije kot reprezentacije, fiksirane v ikonografiji in diskurzu, postanejo konkreten dokaz poskusov družbe oblikovati lasten imaginarij. Z identifikacijo podob, s katerimi so zgodovinski akterji reprezentirali svoj svet, lahko zaznamo strukturo njihovega kolektivnega imaginarija in odsev družbene vloge in moči družbenih skupin, ki so jim te podobe pripadale. V tem kontekstu je mogoče izpostaviti tezo, da je možnost obstajanja družbene memorije odvisna od uspešnosti umestitve specifične reprezentacije v okvire družbeno priznanih konceptualnih struktur in moči družbene skupine, ki ji specifična memorija pripada. Pri tem se je treba zavedati, da je kolektivna memorija locirana na več mestih in da ni zamejena samo z uradno priznano memorijo določene družbe, kakor so zgodovinarji mislili doslej.¹¹

⁸ Glej P. Burke, op. cit., str. 182, 162.

⁹ Pionirsko vlogo pri tej teoretični formulaciji ima M. Halbwachs, ki je pisal o *kolektivni memoriji* (*«memoire collective»*) že med obema svetovnima vojnoma. Šele v zadnjih dvajsetih letih je historiografija oz. so historiografije različnih tradicij dale širše priznanje njegovi teoriji memorije, katere sestavni del je razlikovanje med *«souvenirs»* (individualnimi spomini) in *«memoire collective»* (kolektivno memorijo) kot ključnima elementoma kontinuiranega procesa doseganja konsenza o skupnih načinih mišljenja oziroma skupnih reprezentacijah kolektivne memorije. Pri tem je treba poudariti, da pomembnost določitve medsebojnih odnosov obeh ključnih elementov v procesu vzpostavljanja kolektivne memorije, ki kot najpomembnejša sestavina družbenih vezi omogoča sam obstoj družbenih skupin, napeljuje k nujnosti doslednih prevodov obeh terminov tudi v slovenskem jeziku. O problematiki prevoda obeh terminov v slovenski jezik glej T. Kramberger. »Maurice Halbwachs in družbeni okvir kolektivne memorije« (spremna beseda). V: M. Halbwachs. *Kolektivni spomin*. Studia humanitatis, Ljubljana 2001, str. 214–216 (op. 7), 230, 240.

¹⁰ V ameriškem t. i. »postmodernem zgodovinarstvu« se za označevanje področja včasih poleg *kolektivne memorije* uporablja tudi termin *družbena memorija* (*social memory*). Za nekaj zanimivih študij o memoriji in spominu glej članek L. Valensi in N. Wachtel »Zgodovinska antropologija«. V: *Monitor ISH*, letn. III, št. 1–2, str. 170–172.

¹¹ P. H. Hutton. *History as an Art of Memory*. University Press of New England, Hanover 1993, str. 6–9.

Analiza tematskih strani *Večera*

Analiza reprezentacij kulture je zajela vse tri tematske strani, ki so sestavni del časopisa *Večer: Kulturo in izobraževanje, Knjižne razglede in Kulturo v soboto*. V nadaljevanju podajam nekatere rezultate v tabelarnem zapisu s kratkimi komentarji.

Count

		tip objave										
		Uvodnik	Reportaža	Komentar	Intervju	Recenzija	Novica	Pisma bralcev	Literarni tekst	Drugo	Napoved	vsota
zvrst	Literatura		25	1	2	1	14	1		2	20	66
	Film	1	19			6	19			1	6	52
	Gledališče		64	6	3	37	29			2	44	185
	Balet		4				2				1	7
	Ples		4		3						5	12
	Klasična glasba		11		1	3	3			1	7	26
	Druga glasba		28	1	2	7	9				42	89
	Opera		10	2		8	7			1	10	38
	Likovna umetnost		41	1	5	4	54			2	98	205
	Multimedija		2			1						3
	Vec umetniških zvrsti		13			1	5				24	43
	Kulturna dediščina		7				5			2	5	19
	Kulturna transmisija		24	1	1	1	12	1			7	47
	Drugo		128	46	16	9	35	9		24	40	307
	Literarni tekst								3			3
	Fotografija		3	1	1		1				3	9
vsota		1	383	59	34	78	195	11	3	35	312	1111

Tabela 1. Tematska stran *Kultura in izobraževanje* v *Večeru*:
zvrst in tip objave za vsa štiri leta skupaj

Na tematski strani *Kultura in izobraževanje* konec osemdesetih in v začetku devetdesetih let v zbirni kategoriji zvrst umetnosti prevladujejo prispevki o drugem¹² (307 prispevkov), likovni umetnosti (205 prispevkov), gledališču (185 prispevkov) in drugi glasbi (89 prispevkov), ki so predvsem v obliki reportaže ali poročila, krajše napovedi dogodka ali prireditve in kratke vesti ali novice (tabela 1*). Dokaj številni so tudi prispevki o drugem v obliki komentarja ali glose (46 prispevkov) ter prispevki o gledališču v obliki recenzije ali kritike (37 prispevkov). Tudi sicer so prispevki v obliki reportaže ali poročila (383 prispevkov), krajše napovedi dogodka ali prireditve (321 prispevkov) in krajše vesti ali novice (195 prispevkov) med najpogostejšimi, po

¹² V kategorijo »drugo« smo razvrščali vse tiste mejne ali problematične primere reprezentacij kulture, ki jih nismo mogli nedvoumno razvrstiti v ožje specificirane rubrike (zapise o ljudskih veseljih; podelitve diplom ali priznanj, nejasne komentarje ali glose o kulturi na splošno idr.). Zbirno kategorijo »drugo« smo vpeljali v vsako od temeljnih zbirnih rubrik, saj se je pokazalo, da so prav primeri, ki jim ni mogoče najti skupnega imenovalca, najpogostejši. Bralca in bralko prosim, da to upošteva tudi v nadaljevanju.

* Bralcu in bralki in še posebej lektorici Olgi Tratar se opravičujemo zaradi tehnične nezmožnosti, da bi popravili napake, ki so v grafičnih prikazih.

številnosti jim sledijo prispevki v obliki recenzije ali kritike (78 prispevkov) in komentarja ali glose (59 prispevkov).

Večina prispevkov zavzema od 1 do 25 % tematske strani (1036 prispevkov), tip dogodka, na katerega se nanašajo, je največkrat kulturni dogodek ali prireditev (601 prispevek), drugo kot tip dogodka (253 prispevkov) in izobraževalna dejavnost (167 prispevkov) (tabela 2).

Count		zasedba strani				
		1-25%	26-50%	51-75%	76 in vec %	vsota
tip	Kulturni					
dogodka	dogodek/prireditev	601	27	3	2	633
	Kulturna politika	15	4			19
	Simpozij, izobraževalna dejavnost ipd.	167	14	1		182
	Drugo	253	23	1		277
vsota		1036	68	5	2	1111

*Tabela 2. Tematska stran **Kultura in izobraževanje** v Večeru: delež na strani in tip dogodka za vsa štiri leta skupaj*

Od 1111 dokumentiranih prispevkov z omenjene tematske strani se jih dobra polovica nanaša na kulturne dogodke v Sloveniji, njihovi glavni akterji pa so Slovenci, živenci v Sloveniji (676 prispevkov). Dokaj pogosti so tudi prispevki o kulturnih dogodkih v Sloveniji, med katerimi skupaj z domačimi nastopajo še tuji akterji (119 prispevkov), ter prispevki o kulturnih dogodkih iz tujine in s tujci kot glavnimi akterji (81 prispevkov) (tabela 3).

Count		provenienca dogodka				vsota
		Slovenija	Drugi predeli bivše Jugoslavije	Tujina	Drugo	
provenienca akterjev	Slovenci/e, živenci v Sloveniji	676	7	26		709
	Slovenski zamejci/ke in izseljenci/ke	6		4		10
	Državljeni/ke preostalih držav na območju bivše Jugoslavije	18	31	11		60
	Tujci/ke	25	14	81	2	122
	Drugo		2		1	3
	domaci in tuji	119	42	37	9	207
vsota		844	96	159	12	1111

*Tabela 3. Tematska stran **Kultura in izobraževanje** v Večeru: provenienca dogodka in akterjev za vsa štiri leta skupaj*

V kar 1003 prispevkih od dokumentiranih 1111 so prisotni sekundarni akterji¹³ (tabela 4). Primarni akterji so zelo pogosto moškega spola, največkrat je glavni akter en sam in je moškega spola (307 prispevkov) ali je glavnih akterjev več in med njimi prevladuje moški spol (281 prispevkov) ali pa je glavnih akterjev več in so samo moškega spola (223 prispevkov). Po številnosti sledijo prispevki, v katerih delitev po spolu med glavnimi akterji ni določljiva (166 prispevkov), najmanj pa je prispevkov z glavnimi akterji ženskega spola. V 67 primerih je glavni akter en sam in je ženskega spola, v 21 primerih med več glavnimi akterji prevladuje ženski spol, le v 11 prispevkih prevladujejo predstavnice ženskega spola.

Count

		spol primarnih akterjev								
		akter je en sam in je moški	akter je en sam in je ženska	akter je več in so samo moškega spola	akter je več in so samo ženskega spola	akter je več - prevladuje moški spol	akter je več - prevladuje ženski spol	akter je več - številno je zasedba po spolu enaka	delitev po spolu ni določljiva	vsota
sekundarni akterji	niso prisotni	18		5		7	1	3	74	108
	so prisotni	289	67	218	11	274	20	32	92	1003
vsota		307	67	223	11	281	21	35	166	1111

Tabela 4. Tematska stran **Kultura in izobraževanje** v Večeru:
spol primarnih akterjev in prisotnost sekundarnih akterjev za vsa štiri leta skupaj

Avtorji prispevkov s tematske strani *Kultura in izobraževanje* so predvsem moškega spola (358 prispevkov). Pogosto spol avtorja ni določljiv (279 prispevkov) ali pa avtor sploh ni naveden (298 prispevkov). Prispevki avtoric niso zelo pogosti (168 prispevkov). V osmih primerih je na koncu prispevka navedena podatek o avtorizaciji agencije. Prispevki o drugem kot najpogostejši zvrsti so predvsem delo moških avtorjev. Pri drugih najpogostejših prispevkih, to je pri prispevkih o likovni umetnosti, avtor največkrat sploh ni naveden ali pa njegov spol ni določljiv. Pri prispevkih o gledališču avtor največkrat ali ni naveden ali pa je moškega spola. Podobno velja za drugo glasbo (tj. pretežno pop, zabavna in ljudska glasba), pri reprezentacijah katere spol avtorja najpogosteje ni določljiv oziroma je moškega spola, če je določljiv (tabela 5).

¹³ Za primarne akterje smo definirali osrednje nosilce kulturnih reprezentacij v posameznem prispevku, za sekundarne akterje pa njihove bodisi spremljevalce bodisi druge kulturne delavce, ki niso reprezentirani kot osrednje jedro prispevka o kulturi (npr. solist na koncertu – primarni nosilec, orkester – sekundarni ali literat – primarni nosilec, prevajalec – sekundarni nosilec; seveda je lahko tudi obrnjeno, odvisno od novinarske reprezentacije).

Count

		avtor prispevka					vsota
		moski	zenska	spol ni določljiv	avtorizacija agencije	avtor sploh ni naveden	
zvrst	Literatura	15	11	11		29	66
	Film	18	4	12	1	17	52
	Gledališče	60	24	36	2	63	185
	Balet		1	3		3	7
	Ples	2	4	4		2	12
	Klasicna glasba	9	5	8		4	26
	Druga glasba	28	11	28		22	89
	Opera	9	10	10	1	8	38
	Likovna umetnost	40	28	65	2	70	205
	Multimedija	3					3
	Vec umetniskih zvrsti hkrati	8	7	16		12	43
	Kulturna dediscina	7	2	5		5	19
	Kulturna transmisija	16	5	17	1	8	47
	Drugo	138	53	62	1	53	307
	Literarni tekst	2	1				3
	Fotografija	3	2	2		2	9
vsota		358	168	279	8	298	1111

*Tabela 5. Tematska stran **Kultura in izobraževanje** v Večeru:
avtor prispevka in zvrst za vsa štiri leta skupaj.*

Konec osemdesetih in na začetku devetdesetih let 20. stoletja so na *Večerovi* tematski strani *Knjižni razgledi* najštevilnejši prispevki o kulturni transmisiji, od 151 dokumentiranih prispevkov se jih na to zvrst nanaša 79 (tabela 6). Dokaj pogosti so še prispevki o več umetniških zvrsteh hkrati (23 prispevkov) in prozi (23 prispevkov). Prispevki so predvsem v obliki reportaže ali poročila (53 prispevkov), kratke vesti ali novičke (45 prispevkov) in recenzije ali kritike (38 prispevkov). V teh treh tipih objave so napisani zlasti prispevki o kulturni transmisiji, saj jih je 33 dokumentiranih v obliki kratke vesti ali novičke, 25 v obliki reportaže ali poročila in 16 v obliki recenzije ali kritike. Od 23 prispevkov o več umetniških zvrsteh hkrati jih je večina v obliki reportaže ali poročila (12 prispevkov) in kratke vesti ali novičke (3 prispevki), od 23 prispevkov o prozi pa v obliki recenzije ali kritike (13 prispevkov) in reportaže ali poročila (7 prispevkov).

Večina prispevkov na tematski strani *Knjižni razgledi* zavzema od 1 do 25 % strani (136 prispevkov). Najpogosteje se nanašajo na izid publikacije kot tip dogodka (108 prispevkov) (tabela 7).

Count	tip objave									
	Intervju z literatom	Intervju z drugimi intervjujanci	Komentar ali glosa	Recepcija ali kritika	Kratka vest ali novica	Pisma bratov	Dugo	Reportaza ali poročilo	Krajša neповed dogodka ali prifedite	vsota
zvrst	1			6	3			1	1	12
Pozajja										
Proza				13	2			7	1	23
Dramatika					1			1	1	3
Otroška ali mladinska literatura								1		1
Večumetniških zvrsti hrati	1	2	1	2	3		2	12		23
Kultura dedisrna								1		1
Kultura transmissija	2	1		16	33	2		25		79
Dugo				1	2			5		8
Likovna um., fotografija, video					1					1
vsota	4	3	1	38	45	2	2	53	3	151

Tabela 6. Tematska stran **Knjižni razgledi** v *Večeru*:
zvrst in tip objave za vsa štiri leta skupaj

Count		zasedba strani			vsota
		1-25%	26-50%	51-75%	
tip dogodka	Literarna nagrada	4			4
	Knjižni sejem ali druga prireditve	1			1
	Literarno srečanje	8	6		14
	Okrogla miza	1			1
	Tiskovna konferenca ali izid publikacije	103	5		108
	Drugo	19	3	1	23
vsota		136	14	1	151

*Tabela 7. Tematska stran **Knjižni razgledi** v Večeru:
zasedba strani in tip dogodka za vsa štiri leta skupaj*

Od 151 dokumentiranih prispevkov se jih 86 nanaša na kulturne dogodke v Sloveniji, glavni akterji so Slovenci, živeči v Sloveniji. Dokaj pogosti so še kulturni prispevki o dogodkih iz tujine s tujci kot glavnimi akterji (tabela 8).

V večini prispevkov ob prisotnosti sekundarnih akterjev prevladujejo glavni akterji moškega spola (tabela 9). V 56 prispevkih je glavni akter en sam in je moškega spola, v 48 prispevkih med več glavnimi akterji prevladujejo tisti moškega spola, v 24 primerih je dokumentiranih več glavnih akterjev samo moškega spola. Prispevkov z ženskimi kot glavnimi akterkami ni dokumentiranih veliko. Še največ je tistih z eno glavno akterko (13 prispevkov).

Count		provenienca dogodka			vsota
		Slovenija	Drugi predeli bivše Jugoslavije	Tujina	
provenienca akterjev	Slovenci/e, živeci v Sloveniji	86		2	88
	Slovenski zamejci/ke in izseljenci/ke	2		2	4
	Državljeni/ke preostalih držav na območju bivše Jugoslavije	1	3		4
	Tujci/ke	4	1	14	19
	Drugo	21	4	11	36
vsota		114	8	29	151

*Tabela 8. Tematska stran **Knjižni razgledi** v Večeru:
provenienca dogodka in provenienca akterjev za vsa štiri leta skupaj*

Count

		spol primarnih akterjev							
		akter je en sam in je moski	akter je en sam in je zenska	akterjev je vec in so samo moskega spola	akterjev je vec - prevladuje moski spol	akterjev je vec - prevladuje zenski spol	akterjev je vec - stevilčno je zasedba po spolu enaka	delitev po spolu ni določljiva	vsota
sekundarni akterji	niso prisotni				4			1	5
	so prisotni	56	13	24	44	1	3	5	146
vsota		56	13	24	48	1	3	6	151

Tabela 9. Tematska stran **Knjižni razgledi** v Večeru:

spol primarnih akterjev in prisotnost sekundarnih akterjev za vsa štiri leta skupaj

Iz tabele 10 je razvidna distribucija avtorjev/avtoric prispevkov po umetniških zvrsteh. Avtorji prispevkov z omenjene tematske strani so zlasti moškega spola (75 prispevkov), pogosti so tudi prispevki z nedoločljivim spolom avtorja/avtorice (36 prispevkov) in prispevki, katerih avtor/avtorica ni naveden(a) (20 prispevkov). Prispevki avtoric so med najmanj številnimi, dokumentiranih jih je 19. Prispevki o najpogostejši zvrsti reprezentacij kulture, kulturni transmisiji, so predvsem delo moških avtorjev (37 prispevkov) ali pa spol avtorja pri njih ni določljiv (26 prispevkov) (tabela 10). V tej zvrsti (kulturna transmisija) avtorice nastopajo le v 6 primerih (torej je razmerje med spoloma pri kulturni transmisiji približno 1 : 6 v korist moških, če ne upoštevamo nedoločljivih primerov).

Count

		avtor prispevka					vsota
		moski	zenska	spol ni določljiv	avtorizacija agencije	avtor sploh ni naveden	
zvrst	Poezija	4	2	3		3	12
	Proza	15	5	1		2	23
	Dramatika	2				1	3
	Otroška ali mladinska literatura	1					1
	Vec umetniških zvrsti hkrati	11	5	4		3	23
	Kulturna dediscina			1			1
	Kulturna transmisija	37	6	26	1	9	79
	Drugo	5	1	1		1	8
	Likovna um., fotografija, video					1	1
vsota		75	19	36	1	20	151

Tabela 10. Tematska stran **Knjižni razgledi** v Večeru:

avtor prispevka in zvrst za vsa štiri leta skupaj

Na tematski strani *Kultura v soboto* so poleg literarnih tekstov, ki jih je dokumentiranih 16, najpogostejši prispevki o drugem kot zvrsti umetnosti (29 prispevkov) in literaturi (10 prispevkov), ki so napisani predvsem v obliki reportaže ali poročila in intervjuja (tabela 11).

Count	tip objave									
	Reportaza ali poročilo	Komentar ali glosa	Intervju	Recenzija	Pisma bralcev	Literarni tekst	Prevedeni clanek iz tuje publikacije	Drugo	Krajša napoved dogodka ali prireditve	vsota
zvrst	Literatura	8					2			10
	Film	1	1							2
	Gledališče	3	2				1	1		7
	Balet	1	1							2
	Klasicna glasba								1	1
	Druga glasba	2	1							3
	Opera	3	1							4
	Likovna umetnost	4	1	1						6
	Vec umetniskih zvrst hkrati							1		1
	Kulturna dediscina	7	2							9
	Kulturna transmisija	3	3				1			7
	Drugo	15	5	5	3		1			29
	Literarni tekst					16				16
vsota		47	6	16	1	3	5	2	1	97

Tabela 11. Tematska stran *Kultura v soboto* v Sobotni prilogi *Večera*:
zvrst in tip objave za vsa štiri leta skupaj

Za razliko od prispevkov z omenjenih tematskih strani prispevki na tematski strani *Kultura v soboto* največkrat zavzemajo od 26 do 50 % strani (42 prispevkov), precej pa je tudi dokumentiranih prispevkov, ki zavzemajo od 51 do 75 % strani (22 prispevkov), še vedno pa so dokaj pogosti tudi prispevki, ki zavzemajo od 1 do 25 % strani (29 prispevkov). Prispevki se nanašajo predvsem na drugo (65 prispevkov), le 16 se jih nanaša na kulturni dogodek ali prireditev in 13 na izobraževalno dejavnost (tabela 12).

Count		zasedba strani				
		1-25%	26-50%	51-75%	76 in vec %	vsota
tip dogodka	Kulturni dogodek/prireditev	4	7	4	1	16
	Kulturna politika	1	2			3
	Simpozij, izobraževalna dejavnost ipd.	4	4	3	2	13
	Drugo	20	29	15	1	65
vsota		29	42	22	4	97

Tabela 12. Tematska stran **Kultura v soboto** v Sobotni prilogi *Večera*: zasedba strani in tip dogodka za vsa štiri leta skupaj

Kot kraj provenienca kulturnih dogodkov v prispevkih skoraj vedno nastopajo kraji znotraj meja Slovenije, akterji kulturnih dogodkov pa so pri tem praviloma Slovenci, živeči v Sloveniji (50 prispevkov). Kraji v tujini kot mesta, kjer so se odvijali kulturni dogodki, pri katerih so glavni akterji tujci, nastopajo v *Večerovih* reprezentacijah kulture na tematski strani *Kultura v soboto* v 19 primerih (tabela 13).

Count		provenienca dogodka				
		Slovenija	Drugi predeli bivše Jugoslavije	Tujina	Drugo	vsota
provenienca akterjev	Slovenci/e, živeci v Sloveniji	50	1	2		53
	Slovenski zamejci/ke in izseljenci/ke	1		1		2
	Državljan/ke preostalih držav na območju bivše Jugoslavije	3	6	1		10
	Tujci/ke			19		19
	Drugo				3	3
	"Domaci in tuji skupaj"	5	2	2	1	10
vsota		59	9	25	4	97

Tabela 13. Tematska stran **Kultura v soboto** v Sobotni prilogi *Večera*: provenienca dogodka in provenienca akterjev za vsa štiri leta skupaj

V skoraj vseh prispevkih s tematske strani *Kultura v soboto* so prisotni sekundarni akterji (95 prispevkov), glavni akterji so predvsem moškega spola (tabela 14). Od skupno 97 dokumentiranih prispevkov jih je 32 z enim glavnim akterjem, in to moškim, 29 z več glavnimi akterji, med katerimi prevladujejo osebe moškega spola, in 22 z več glavnimi akterji, ki so samo moškega spola. Prispevkov z (ženskimi) glavnimi akterkami je vsega skupaj 5, kar je slabih 20 odstotkov (ob upoštevanju napake, ki izvira iz nedoločljivih primerov).

Count

		spol primarnih akterjev							vsota
		akter je en sam in je moski	akter je en sam in je zenska	akterjev je vec in so samo moskega spola	akterjev je vec in so samo zenskega spola	akterjev je vec - prevladuje moski spol	akterjev je vec - stvilčno je zasedba po spolu enaka	delitev po spolu ni dolocljiva	
sekundarni akterji	niso prisotni						1	1	2
	so prisotni	32	4	22	1	29	2	5	95
vsota		32	4	22	1	29	3	6	97

*Tabela 14. Tematska stran **Kultura v soboto** v Sobotni prilogi Večera: spol primarnih akterjev in prisotnost sekundarnih akterjev za vsa štiri leta skupaj*

Dve tretjini prispevkov sta delo moških avtorjev (64 prispevkov), samo v 24 primerih je avtor prispevka ženska (tabela 15).

Count

		avtor prispevka				vsota
		moski	zenska	avtorizacija agencije	avtor sploh ni naveden	
zvrst	Literatura	6	1	2	1	10
	Film	1	1			2
	Gledališce	5	2			7
	Balet	1	1			2
	Klasična glasba	1				1
	Druga glasba	3				3
	Opera	4				4
	Likovna umetnost	3	3			6
	Vec umetniskih zvrsti hkrati	1				1
	Kulturna dediscina	5	4			9
	Kulturna transmisija	2	4	1		7
	Drugo	22	7			29
	Literarni tekst	10	1		5	16
vsota		64	24	3	6	97

*Tabela 15. Tematska stran **Kultura v soboto** v Sobotni prilogi Večera: avtor prispevka in zvrst za vsa štiri leta skupaj*

Sklep

Ustrezna interpretacija dokumentirane baze podatkov, ki je tu iz različnih razlogov še ne moremo širše razviti, vključuje razumevanje vloge medijev v sodobni družbi kot posrednikov izoblikovanih ideoloških modelov reprezentacij.¹⁴ V tem kontekstu je eno od vprašanj, ki se zastavlja, to, ali je po prelomnem političnem dogodku osamosvojitve Slovenije mogoče zaznati vzporedne spremembe na kulturnem področju, natančneje, v kulturnih reprezentacijah v časopisu *Večer*. Ker je iz podatkov, predstavljenih v tabelah 1–15, možno razbrati, da tako konec osemdesetih let kakor na začetku devetdesetih let mehanizmi reprezentacij kulture ostajajo večinoma nespremenjeni, bi opisano stanje (ki pa bi mu morda za preciznejše vrednotenje morali dodati še analizo reprezentacij kulture v poznih devetdesetih letih) nemara lahko povežali z modelom prekrivanja zgodovinskih časov, ki ga je razvil Michel Vovelle.¹⁵ Model med drugim predpostavlja več različno hitro premikajočih in prekrivajočih se zgodovinskih časov: čas ekonomske zgodovine, čas socialne zgodovine in najpočasnejšega med njimi, čas zgodovine mentalnih struktur. Kot je mogoče razbrati iz kulturnih prispevkov, objavljenih v časopisu *Večer*, spremembam političnega in gospodarskega sistema ne sledijo spremembe mehanizmov reprezentacij (oziroma za njimi stoječih mentalitet) na kulturnem področju. Lahko bi rekli, da je po osamosvojitvi Slovenije še vedno mogoče prepoznati težnjo po upoštevanju določil, ki jih je v svojem modelu kulturnega političnega programa razvila slovenska kulturna politika v osemdesetih letih (ena od opornih točk tega programa je npr. 57. številka *Nove revije*, v kateri so bili leta 1987 objavljeni t. i. »prispevki za slovenski nacionalni program«), ki jo opredeljuje predvsem poudarjena skrb za »narodno samobitnost« in za kontinuiteto že »obstoječih narodnih vrednot«, ki ostajajo kot take neproblematizirane.

Identificirana številnost prispevkov o kulturnih dogodkih, povezanih z gledališčem, »drugo« glasbo (narodna, ljudska, pop, cerkvena) in likovno umetnostjo v Sloveniji in s Slovenci kot glavnimi kulturnimi akterji, ter maloštevilnost prispevkov o preostalih zvrsteh umetnosti, zlasti o klasični glasbi in kulturni dediščini, in prispevkov o slovenskih zamejcih, izseljencih ter tujcih kot glavnih kulturnih akterjih se med drugim prekriva z usmeritvami slovenske kulturne politike osemdesetih let. Pri tem izstopa dejstvo, da imajo te usmeritve še starejše temelje, postavljene v času agitpropa. Ker je v obdobju agitpropa, denimo, imela država neposreden nadzor nad kadrovske, finančno in programsko politiko gledališča, je lahko uresničila zamisel o gosti mreži poklicnih gledališč, na osnovi katere je skušala gledališče kot pomemben kulturnopolitični element približati prebivalstvu. V okvir prizadevanj agitpropovske kulturne politike, da bi kultura prispevala h graditvi novega družbenega reda, sodi tudi zapostavljanje

¹⁴ M. Vovelle, op. cit., str. 122.

¹⁵ *Isti*.

razvoja klasične glasbe, ker je bila profesionalna in preveč resna in zato povsem v neskladju s predstavo o amaterski, zabavni kulturi delavcev.¹⁶ S to predstavo se je poleg podobe o vlogi gledališča ujemala tudi podoba o vlogi likovne umetnosti, zato je bilo tej zvrsti umetnosti omogočenega veliko razstavnega prostora po Sloveniji.¹⁷

V devetdesetih letih so si oblasti močno prizadevale ohraniti kulturno infrastrukturo iz osemdesetih let, kljub političnim in gospodarskim spremembam. Strukture v zvezi z načini delovanja kulturnih ustanov so ostale skoraj enake, sredstva za kulturo so se stabilizirala.¹⁸ Infrastruktura poklicnih gledališč je preživela spremembo političnega sistema, kulturna politika je vsem poklicnim gledališčem podelila status javnih ustanov, zaposlenim pa status državnih uslužbencev. Tudi slovenska uradna glasbena politika je (bila) še vedno zaznamovana s tradicionalizmom. Pri državnem financiranju so imele prednost predvsem vodilne glasbene ustanove, v slabšem položaju so bili neinstitucionalni umetniki na glasbenem področju. Dediščino prejšnjega sistema so predstavljali številni razstavní prostori po Sloveniji; poleg nacionalnih institucij je obstajalo kar 800 začasnih in 250 trajnih razstavnih prostorov. Ker se je kulturna politika ukvarjala predvsem s financiranjem kulturnih institucij in manj z oblikovanjem ciljev in s hierarhičnim strukturiranjem in ker posledično ni bila razvita nobena vertikalna podlaga za horizontalno in vertikalno sodelovanje, je razumljivo, da je v *Večeru* malo prispevkov o kulturni dediščini. V takšnem sistemu je namreč vsaka institucija prepuščena sama sebi oz. institucije delujejo zaradi samih sebe, brez solidne družbene mreže in strateške programske opore. Nekateri muzeji so npr. konec devetdesetih let izgubili polovico obiskovalcev. Tudi na področju založništva so, kakor poudarja *Poročilo evropske strokovne komisije*, nujni ukrepi države, ki bi olajševali produkcijo slabše prodajanih leposlovnih del, poezije, esejistike in klasike.¹⁹

Med skupinami prispevkov, ki se nanašajo na različne proveniencije akterjev, je skupina prispevkov o slovenskih zamejcih in izseljencih najmanj številna. Tudi ta podatek bi lahko povezali z usmeritvami slovenske kulturne politike. Slovenska kulturna politika se je namreč ukvarjala tudi s problematiko kulturne dejavnosti slovenskih zamejcev in izseljencev. V osemdesetih letih je nastal koncept enotnega slovenskega kulturnega prostora, ki naj bi v kulturnem snovanju povezoval vse Slovence po svetu. V ta namen je kulturna skupnost oblikovala tudi poseben program za kulturne stike s Slovenci zunaj domovine. Vendar to zaradi obojestranske ideološke ekskluzivnosti pogosto ni bilo mogoče.²⁰

¹⁶ V. Čopič in G. Tome. *Kulturna politika v Sloveniji*. I. del: *Nacionalno poročilo o kulturni politiki Slovenije*. FDV, Teorija in praksa. Ljubljana 1997, str. 165, 173. Morebiti je historiat tega še daljši in sega globoko v 19. stoletje.

¹⁷ M. Wimmer. *Kulturna politika v Sloveniji*. II. del: *Poročilo evropske strokovne komisije*. FDV, Teorija in praksa. Ljubljana 1997, str. 332.

¹⁸ *Ibidem*, str. 301, 370.

¹⁹ *Ibidem*, str. 324–339.

Med maloštevilnimi skupinami prispevkov zlasti izstopajo skupine prispevkov avtoric kot predstavnic ženskega spola, potem skupine prispevkov z ženskami kot glavnimi kulturnimi akterkami ter skupine prispevkov, v katerih na nivoju nominalne reprezentacije fizičnih oseb prevladuje ženski spol. V vseh treh omenjenih, po spolu diferenciranih zbirnih kategorijah v *Večerovih* prispevkih dejansko prevladuje moški spol. Na osnovi teh dejstev se izrisuje strategija strukturacije slovenske kulture v celoti, katere rezultat je androcentrizem kulturne produkcije in recepcije.²¹

Dokaj malo je v *Večeru* dokumentiranih tudi prispevkov o tujini. Dejstvo je, da je v šestdesetih letih deloval Zavod Socialistične republike Slovenije, ki se je ukvarjal tudi z mednarodnim kulturnim sodelovanjem. Po ustanovitvi Kulturne skupnosti Slovenije se je začelo večati število akterjev, ki so sodelovali pri odločanju o programu kulturnega sodelovanja s tujino. Število mednarodnih kulturnih stikov je začelo naraščati. Poleg kulturnega sodelovanja s tujino je Kulturna skupnost Slovenije spodbujala kulturno sodelovanje z drugimi narodi Jugoslavije. Leta 1991 je bil Zavod RS za mednarodno sodelovanje ukinjen, njegove pristojnosti pa porazdeljene med razna ministrstva. Vse do leta 1993 je nova država zgolj ohranjala kontinuiteto s prejšnjim obdobjem. Najpomembnejše prireditve, kot npr. grafični bienale in pisateljsko srečanje v Vilenici, so preživele, medtem ko so bili stiki z republikami nekdanje Jugoslavije zelo okrnjeni zaradi vojne. Čeprav je v letih 1993–1995 prišlo do rasti kulturnega sodelovanja s tujino, se mora nacionalna politika na tem področju še dokončno izoblikovati.²²

Na osnovi opisanih razmer v slovenski kulturni politiki lahko dokaj hitro dobimo vtis o »zamrznjenosti« tako določenih postopkov kakor mišljenja, ki se skriva za njimi. Med možne vzroke odsotnosti političnega programa za nacionalno kulturno politiko se lahko uvrstijo tudi ostanki izredno razdrobljenega samoupravnega sistema, skupaj s sledovi stare ideologije. Ker je v okviru SFRJ v osemdesetih letih Slovenija imela kolektivno samopodobo napredne republike na več področjih, se je mogoče izoblikovalo mnenje, da razen na političnem področju ne bodo potrebne bistvene spremembe.²³

Pri opazovanju kompleksne vloge družbenih reprezentacij v novi in majhni državi z drugega, a nič manj pomembnega vidika je zanimiva predpostavka Mary Douglas o pomembni, če ne ključni vlogi »kognitivnih usmeritev« posameznikov v zapletenem procesu formiranja in stabiliziranja socialnih vezi posameznih družbenih skupin. Avtorica, ki na nekaterih mestih nadgrajuje teorijo Émila Durkheima in Ludwika Flecka

²⁰ V. Čopič in G. Tomc. *Kulturna politika v Sloveniji*. I. del: *Nacionalno poročilo o kulturni politiki Slovenije*. FDV, Teorija in praksa. Ljubljana 1997, str. 199.

²¹ T. Kramberger, S. Mihelj in D. B. Rotar. *Obravnavanje kulture v slovenskih medijih: končno poročilo CRP*. ISH – Fakulteta za podiplomski humanistični študij, Ljubljana 2002, str. 111–114.

²² M. Wimmer. *Kulturna politika v Sloveniji*. II. del: *Poročilo evropske strokovne komisije*. FDV, Teorija in praksa. Ljubljana 1997, str. 228–230.

²³ *Ibidem*, str. 394–351.

ter teorijo racionalne izbire Mancura Olsona, poudarja, da podreditev posameznikov večji družbeni celoti ni spontana in da se je v kontekstu usklajevanja njihovih osebnih interesov z interesi družbene skupine treba osredotočiti na elemente, ki vplivajo na posameznikovo racionalno izbiro v korist skupnosti. Pri tem ne more vzdržati teza o izvzetosti manjših socialnih skupin iz tega zapletenega družbenega procesa. Predstava o majhnih, statičnih skupnostih, ki obstajajo na osnovi medsebojnega zaupanja med člani, ni primerljiva s pridobljenimi empiričnimi podatki in je le idealiziran pogled, ki ga ohranja politična retorika. Obstoj skupin je, ne glede na njihovo velikost, neločljivo povezan s procesom ohranjanja družbenih vezi. Eden od ključnih elementov tega procesa pa so nepretrgana pogajanja med člani o skupnih kognitivnih temeljih.²⁴

Z vidika sodobne kulture se lahko v kontekstu kontinuiranega procesa pogajanj o skupnih kognitivnih usmeritvah v središče pozornosti postavi kompleksnost interakcij med mediji kot institucionalnimi producenti in uporabniki kot perceptorji družbenih reprezentacij. Natančneje je problematika opredeljena kot vprašanje odnosa med dejanjem pisanja in dejanjem branja oziroma med t. i. primarno in sekundarno produkcijo reprezentacij. V sklop izpostavljene problematike se umeščata dve osnovni predpostavki. Po prvi je branje vsakdanja praksa, »način delovanja«, ki ne poteka nekje v nedoločljivem družbenem ozadju; po drugi bralci niso le pasivni kulturni uporabniki, ki jih usmerjajo družbena pravila. Pri tem se ne izrisuje namera, implicitno opredeliti posameznika kot osnovno enoto analize družbe, ampak identificirati vsakdanje prakse ali oblike akcij, za katerimi stojijo posamezniki, etiketirani z izrazom »konzumenti« (porabniki). V prizadevanjih za izpolnitev zastavljenega namena se v začetni fazi opazujejo načini, s katerimi posamezniki manipulirajo z medijsko posredovanimi reprezentacijami. V naslednji fazi so opazovane razlike in podobnosti med medijsko produciranimi reprezentacijami in težko določljivo sekundarno produkcijo reprezentacij, ki je neločljivo povezana s procesi uporabe medijskih reprezentacij. Zaradi ključnosti predpostavke, da posamezniki v procesu uporabe elementov dominantne kulture proizvajajo številne transformacije le-teh, da bi jih prilagodili lastnim interesom in pravilom, je problematika usmerjena predvsem v identificiranje razlik med primarno in sekundarno produkcijo reprezentacij. Poskušajo se določiti postopki, učinki in možnosti vsakdanje kolektivne aktivnosti pri produkciji transformacij posredovanih reprezentacij. Te aktivnosti so prepoznane kot številni fragmentarni postopki, artikulirani v različnih oblikah v detajlih vsakdanjega življenja, ki so nam zato skoraj neznani. Njihova neopaznost pa ne zmanjšuje dejstva, da gre za ustvarjalne, taktične postopke, sproti prilagodljive posameznim situacijam, razpršene v obstoječi mreži družbenega reda, v kateri manipulirajo z vzpostavljenimi družbenokulturnimi mehanizmi kot tihimi procesi. Branje kot vsakdanja praksa ima vse značilnosti tihe produkcije in nikakor ne predstavlja maksimalno razvite pasivnosti

²⁴ M. Douglas. *How institutions think*. Routledge & Kegan Paul Ltd. London 1987, str. 18–29.

uporabnika. Bralci med branjem posegajo v tekst tako s svojimi dejanji kot s svojimi spomini. Med uporabo teksta lahko le na hitro preletijo strani, preskakujejo vrstice ali skušajo na hitro ugotoviti pomen z iskanjem ključnih besed. Pri tem se sproži živahno gibanje številnih plasti njihovih spominov in kolektivne memorije skupnosti, ki ji pripadajo, ki se naložijo na izhodiščno plast piščevega miselnega sveta. Te vsakdanje kolektivne aktivnosti je treba povleči iz družbene marginalnosti, kamor so potisnjene zaradi slabe prepoznavnosti, in jim priznati kulturno legitimnost, ki si jo zaslužijo.²⁵

Problematico identifikacije procesov uporabe in s tem povezane sekundarne produkcije reprezentacij dominantne kulture v kontekstu analize, kaj je javno mnenje in kako ga prepoznamo, je natančneje razčlenil G. Hauser. Na podlagi Habermasove teorije o javnem mnenju je kot pomembno izpostavil tisto dimenzijo javnega mnenja, ki vključuje skupna verovanja, vrednote in stereotipe, ki usmerjajo vsakdanje prakse in ki so povezani z zavestjo o pripadnosti družbeni skupini, njeni zgodovini in priznanim normam. Ta dimenzija je prepoznana predvsem s preučevanjem javnega diskurza, ki ohranja nepretrgan dialog o družbenih pomenih. Avtor navaja tezo M. Bahtina, po kateri se družbeni pomeni vedno razvijajo na osnovi konstruktivnega dialogiziranja – naša uporaba jezika stalno vstopa v dialog z jezikom, ki ga uporabljajo sogovorniki. Teza se morda lahko poveže z izpostavljeno problematiko odnosov med primarno (medijsko) in sekundarno (uporabniško) produkcijo reprezentacij, saj vključuje tako neposredno kakor posredno interakcijo med posamezniki, skupinami in celo družbenimi razredi. Poleg tega je izhodiščna točka diskurzivnih izmenjav locirana na nivoju posameznikov kot notranji boj za pomen med avtoritativnim diskurzom (lahko bi rekli institucionalnim diskurzom ali institucionaliziranim diskurzom) in diskurzom posameznika, ki ni splošno družbeno priznan.²⁶ Če se osredotočimo na tekst in ga interpretiramo v perspektivi diskurzivnih procesov, se razkrije kot retorični dialog med avtorji in uporabniki. Avtorji oziroma pisci z določeno uporabo jezika usmerjajo uporabnike oziroma bralce v bogat svet podob, ki omogoča številne interpretacije in rekonstrukcije. Obenem pa opazovanje načinov, kako uporabniki dejansko percipirajo njim namenjena sporočila in kako jih uporabljajo, omogoča celosten vpogled v procese, s katerimi javni diskurz oblikuje naše politične, družbene in kulturne odnose. Razumevanje teh kompleksnih procesov vključuje iskanje odgovorov na vprašanja, kateri so diskurzivni indikatorji javnega mnenja, kako se formirajo in kako funkcionirajo, kje se pojavljajo, in nenazadnje, kdo je »javnost«, ki izraža mnenja o skupnih zadevah. Nujna je rekonstrukcija pogosto razpršenih, prepletenih in stalno razvijajočih se

²⁵ M. de Certeau. *The practice of everyday life*. University of California Press, Los Angeles, London 1984, str. XI–XXI. Glej tudi M. de Certeau. »Bralci in branja v dobi elektronske tekstualnosti«. V: *Monitor ISH*, letn. IV, št. 1–4, str. 131–152.

²⁶ G. A. Hauser. *Vernacular Voices: the rhetoric of publics and public spheres*. University of South Carolina Press. Columbia 1999, str. 1–8.

retoričnih elementov javnega diskurza, ki nakazujejo, kako aktivni udeleženci dialoga, ki so jim izjave namenjene, te pravzaprav razumejo, sprejemajo, o njih razpravljajo in nanje odgovarjajo. V središču pozornosti je oz. bi moral biti dejanski potek interakcije med udeleženci dialoga in ne iskanje idealnih, racionalnih diskurzivnih praks, ki jih implicira liberalna demokratična teorija diskurza.

Da izvemo, kaj javnost misli, moramo pri družbeni konverzaciji opazovati, kdo komu govori in o čem ter kakšen je naslovljenčev odgovor. Pri tem je treba upoštevati dejstvo, da se dialog vedno razvija med specifičnimi udeleženci kolektivnih procesov določanja pomenov, ki potekajo v specifičnih situacijah, da retorične resnice niso niti sprejemljive zunaj teh okvirov niti racionalne znotraj njih ter da so akcije udeležencev osnovane na specifikah njihovih interesov.²⁷ V tem smislu je pričujoči članek, ki je razgrnil nekatere skupke družbenih reprezentacij kulture in označil specifične poudarke in anomalije v njih za krajše časovno obdobje osemdesetih in devetdesetih let 20. stoletja v časopisu *Večer*, zgolj zastavek neke raziskovalne smeri. To pa pomeni, da je z njim začrtano izhodišče za prihodnje delo in za analize družbenih reprezentacij bodisi kulture bodisi drugih manifestacij družbenega življenja, ki na poseben in kompleksen način odsevajo mišljenjske vzorce iz ozadja skupnosti, ki oblikujejo kolektivni imaginarij, mentaliteto in memorijo.

Maja Dacar

ISH – Institutum Studiorum Humanitatis
Fakulteta za podiplomski humanistični študij, Ljubljana
Breg 12, Ljubljana, Slovenija
e-mail: budget.sales@s5.net

²⁷ *Ibidem*, str. 277–280.

Literatura

- Burke, Peter.** *Varieties of Cultural History*. Polity Press, Cambridge 1997.
- Certeau, Michel de.** *The practice of everyday life*. University of California Press, Los Angeles, London 1984. (Prevod: S. Rendall.)
- »Bralci in branja v dobi elektronske tekstualnosti«. V: *Monitor ISH*, letn. IV, št. 1–4, 2002, str. 131–152. (Prevod: T. Kramberger.)
- Čopič, Vesna, in Tomc, Gregor.** *Kulturna politika v Sloveniji*. I. del: *Nacionalno poročilo o kulturni politiki Slovenije*. FDV, Teorija in praksa. Ljubljana 1997.
- Douglas, Mary.** *How institutions think*. Routledge & Kegan Paul Ltd, London 1987.
- Hauser, Gerard A.** *Vernacular voices: the rhetoric of publics and public spheres*. University of South Carolina Press, Columbia 1999.
- Hutton, Patrick H.** *History as an art of memory*. Univesity Press of New England, Hanover 1993.
- Kramberger, Taja.** »Maurice Halbwachs in družbeni okviri kolektivne memorije« (spremna beseda). V: M. Halbwachs. *Kolektivni spomin*. Studia humanitatis, Ljubljana 2001.
- Kramberger, Taja, Mihelj, Sabina, in Rotar, Drago B.** *Obravnavanje kulture v slovenskih medijih: končno poročilo CRP*. ISH – Fakulteta za podiplomski humanistični študij, Ljubljana 2002.
- Kulturna politika v Sloveniji. Simpozij o slovenski kulturni politiki* (zbornik simpozija). FDV, Ljubljana 1998.
- Le Goff, Jacques.** »Mentalitete. Dvoumna zgodovina«. V: *Monitor ISH*, letn. III, št. 1–2, str. 173–185. (Prevod: Drago B. Rotar.)
- Rotar, Drago B.** »Alberto Tenenti in nova zgodovina« (spremna beseda). V: A. Tenenti. *Občutje smrti in ljubezen do življenja v renesansi*. Studia humanitatis, Ljubljana 1987.
- Valensi, Lucette, in Wachtel, Nathan.** »Zgodovinska antropologija«. V: *Monitor ISH*, letn. III, št. 1–2, str. 155–172. (Prevod: T. Kramberger.)
- Vovelle, Michel.** *Ideologies and Mentalities*. Polity Press, Cambridge 1990. (Prevod: E. O'Flaherty)
- Wimmer, Michael.** *Kulturna politika v Sloveniji*. II. del: *Poročilo evropske strokovne skupine*. FDV, Teorija in praksa. Ljubljana 1997.